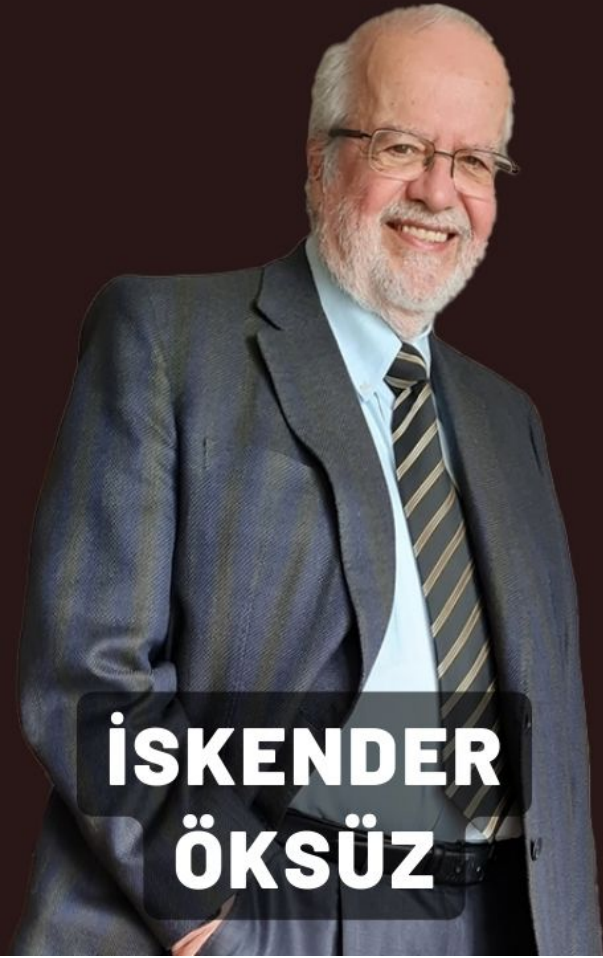

ATATÜRK

Entelektüel Biyografi

M. ŞÜKRÜ HANIOĞLU

**İSKENDER
ÖKSÜZ**

**ATATÜRK'ÜN
ENTELEKTÜEL
BİYOGRAFİSİ**

Atatürk'ün Entelektüel Biyografisi

İskender Öksüz

Şükrü Hanioglu'nun *Atatürk'ün Entelektüel Biyografisi*'ni okudum. Bunu bir haber gibi vermemin sebebi, eserin bin sayfa olması. Kitabı tabletimden okurken aldığım notlar otuz sayfa civarında tuttu. Yol açtığı düşünceler, çağrışımlar bir köşe yazısına sığmayacak. Bir müddet, birlikte *Entelektüel Biyografi*'yle haşır neşir olacağız. Hanioglu aynı başlığı daha önce İngilizce dilindeki kitabında kullanmış ama o, Türkçesinin yarısı kadar. Şikâyet etmiyorum. Atatürk'e ve Hanioglu'na bu çapta bir eser yakışır, yakışmış da. Gerçi, Ateşman okunabilirlik indeksinde %25 civarında kalıyor ve "lisansüstü mezunu" skorunu alıyor ama yine de rahat bir okuma. Ateşman indeksi, uzun cümleleri sevmez. Usta roman yazarlarında skor "lise mezunu" seviyesindedir. Mesela bu yazının ilk iki paragrafı %71,7 ve 7-8. sınıf verdi ama benimki akademik bir yazı değil ve karmaşık kavramları anlatma gayreti yok.

Anadolu'da Fransız İhtilali

Hanioglu "Atatürkçü" değil, Atatürk aleyhtarı da değil. Gerçi zaman zaman "vulgar materyalizm" ve biraz serbestçe kullandığı "Darwinizm" etiketleriyle heyecanlansa da. Bu heyecan, kuvvetler birliği ve tek parti- tek adam konularında doruğa çıkıyor. Bugünden değerlendirsek haklı da. Fakat tarihçiler mümkün merteye bugünden bakmamaya çalışır; değil mi?

Hanioglu'nun Jön Türkler, İttihad ve Terakki, velhasıl Fransız İhtilali ve sonrası siyaset ve fikir akımları tarihindeki uzmanlığını, *Entelektüel Biyografi*'de de görüyorsunuz. Mesela bir bölümün başlığı, "Anadolu'da Müslüman Milliyetçiliğine Dayalı Fransız İhtilali." Halk Fırkası'na da "Liderli İttihad ve Terakki" diyor.

Bugünkü partilerimizle kıyaslandığında İttihad ve Terakki'nin lidersizliğinin, bu bakımdan, günümüz parti içi demokrasiden daha ileride oluşu çarpıcı bir gerçek. Ben İttihad ve Terakki'de tepede daimî bir liderin bulunmayışını ilk defa Feroz Ahmad'den okumuştum. Hanioglu anlatıyor:

Lider kültü olmayınca liderler çıkıyor

"Yöneticilerinin, "hiçbir şahıs kültüne izin vermemesinin (*gestattet keinen Personenkultus*)" en önemli ilkesi olduğunu vurguladığı cemiyet, bu nedenle, "lider" değil "liderler" yaratmıştır.

"Osmanlı armasıyla benzerlikler arz eden ama ateşlenmiş topları aktivizmi vurgulayan armasını lider fotoğraflarının önüne geçiren İttihad ve Terakki Cemiyeti, mistik karakterli bir kültü kutsamıştır. Örgüte katılım ve yemin törenleri, dava uğruna ölümü göze alan fedailer, rütbe ve ünvanlarından bağımsız olarak birbirlerine 'kardeşim' şeklinde hitap eden üyeler, 'cemiyet-i mukaddese' etrafında yaratılan böylesi bir kültün altyapısını oluşturmuştur. Bu ise benzer örgütlerdekinden daha güçlü olmuştur. Örneğin, Lenin ve Stalin'in şahsiyetleri etrafında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin, Atatürk için de Cumhuriyet Halk Partisi'nin önüne geçen lider kültürleri yapılırken, İttihad ve Terakki'de böylesi bir tekil, yanılmaz, yol gösterici 'önderlik' algısı şekillenmemiştir.

"Cemiyetin, bu nedenle, değişik alanlarda farklı liderleri var olmuştur.

"Talât Bey, Dr. Bahaeddin Şakir, Dr. Nâzım ve Kara (Îâşeci/Nargileci) Kemal organizasyon; Ziya Gökalp, Hüseyinzâde Ali (Turan) ideoloji oluşturma; Mehmed Cavid ise iktisat siyaseti belirleme alanlarında ön plana çıkmıştır. Askerî sahada ise ilk aşamada birinci ve ikinci sınıf 'kahramanlar'

yaratılmış, daha sonra ise bunlardan Enver Bey ile bu sınıflama içinde yer almayan, planlama grubundan Cemal Bey sivrilmiştir.”

İttihad ü Terakki daha demokrat mıydı?

Gerçekten, bol bol demokrasi, sivil anayasa falan lafları ediyoruz ama parti içi demokrasiden söz eden yok. Lider kültürünü yakalayıp o koltuğa oturmuşsanız ortalığı sallamaya gerek duymuyorsunuz demek ki. Fakat düşünürsek Türkiye’de iki parti, CHP ve ondan çıkan Demokrat Parti İttihad ve Terakki’nin varisi sayılır. Gerçi Hanioglu CHP’nin bir ara “Liderli İttihad ve Terakki” olduğunu söylüyor ama bakınız, genel kurulla ve demokratik seçimle liderini değiştiren ve değiştirdikten sonra yeni ve eski liderlerin partide kaldığı tek örnek CHP. Demokrat Parti’de de rahmetli Menderes ve Celal Bayar iki önemli liderdi. Biri mutlak olarak diğerinin üstünde değildi.

Entelektüel Biyografi serisinin bu ilk yazısını, bir anekdotla bitireyim. Kadim dostum Taha Akyol, rahmetli Celal Bayar’a bir gazete röportajında şöyle sormuştu: “Efendim siz uzun yıllar hem CHP hem de DP’de görev yaptınız. Şimdi arkanıza baktığınızda kendinizi en çok hangisine ait hissediyorsunuz?”. Bayar’ın cevabı, işaret parmağını vurgu anlamında sallayarak, “İttihad ü Terakki” idi.

Biyografiye devam edeceğim.